

A large, cylindrical water tower with a blue and white color scheme. The upper section is white and features a mural of blue water with several ice cubes floating on the surface. A circular logo is painted on the white section, containing a yellow shield with a black 'B' and a red star, surrounded by the text 'Kwaliteitscertificaat' and 'Bureau de la Qualité'. The lower section of the tower is blue and has a series of vertical slats. The sky is clear blue.

Investerings voor publieke watervoorziening 2014

Vlaamse Milieumaatschappij

VLAAMSE MILIEUMAATSCHAPPIJ

WATERREGULATOR

DOCUMENTBESCHRIJVING

Titel

Investerings voor publieke watervoorziening 2014

Samenstellers en eindredactie

Dienst Reguleringsinstantie – WaterRegulator

Samenvatting

Dit rapport bevat informatie over investeringen door de watermaatschappijen voor publieke watervoorziening in Vlaanderen. Er zijn zowel kwantitatieve gegevens als beschrijvende aspecten met betrekking tot investeringen opgenomen.

Wijze van refereren

VMM, Investerings voor publieke watervoorziening 2014

Coverfoto:

TMVW, Watertoren Gentbrugge

Verantwoordelijke uitgever

Michiel Van Peteghem, afdelingshoofd Lucht, Milieu en Communicatie
Vlaamse Milieumaatschappij

Depotnummer

D/2014/6871/027

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
2	INVESTERINGEN VOOR PUBLIEKE WATERVOORZIENING (WATERACTIVITEIT).....	6
2.1	Kwantitatieve gegevens	6
2.2	Beschrijvende aspecten	18
3	INVESTERINGEN OP HET NIVEAU VAN ALLE ACTIVITEITEN VAN DE WATERMAATSCHAPPIJEN.....	25
3.1	Evoluties op de actiefzijde van de balans	25
3.2	Evoluties op de passiefzijde van de balans	30
4	BESLUIT	32

LIJST MET TABELLEN EN FIGUREN

Tabel 1 Grootte distributiegebieden en bevolkingsdichtheid (01/01/2013).....	7
Tabel 2 Aantal aftakkingen, aantal abonnees, geleverd verbruik en omzet waterverkoop (2012).....	8
Tabel 3 Actief in gebruik genomen investeringen voor de wateractiviteit (2012)	9
Tabel 4 Procentuele evolutie actief in gebruik genomen investeringen (2011- 2012).....	10
Tabel 5 Activa in aanbouw voor de wateractiviteit (2012)	11
Tabel 6 Overzicht infrastructuur (01/01/2013)	12
Tabel 7 Evolutie netlengte (2010–2012)	13
Tabel 8 Procentuele verdeling van het leidingennet per tijdsslot.....	14
Tabel 9 Aantal kilometer leidingnetwerk per tijdsslot.....	15
Tabel 10 Evolutie niet geregistreerd verbruik (2011-2012).....	15
Tabel 11 Evolutie aantal leidingbreuken (2011- 2012)	16
Tabel 12 Gebruikte materialen leidingnetwerk in % van de netwerklengte (2012).....	17
Tabel 13 Evolutie actief in gebruik genomen investeringen in materieel vast actief (2008–2012).....	25
Tabel 14 Horizontale analyse actief in gebruik genomen investeringen in materieel vast actief (2008–2012).....	26
Tabel 15 Evolutie van de activa in aanbouw (2008–2012)	27
Tabel 16 Evolutie van de balansbedragen materieel vast actief (2008–2012).....	27
Tabel 17 Horizontale analyse van de balansbedragen materieel vast actief (2008–2012)	28
Tabel 18 Procentueel aandeel van materieel vast actief in het balanstotaal (2008–2012)	28
Tabel 19 Horizontale analyse afschrijvingen en waardeverminderingen (2008–2012)	29
Figuur 1 Distributiegebieden watermaatschappijen (01/01/2013)	6
Figuur 2 Verdeling actief in gebruik genomen investeringen voor de wateractiviteit (2011-2012)	11
Figuur 3 Procentuele verdeling van het leidingennet per tijdsslot Vlaanderen	14
Figuur 4 Samenvattend overzicht gebruikte materialen leidingnetwerk (2011-2012).....	17
Figuur 5 Samenvattend overzicht gehanteerde afschrijvingstermijnen (2012).....	22
Figuur 6 Procentueel aandeel van materieel vast actief in het balanstotaal (2012)	29
Figuur 7 Verticale analyse eigen vermogen (EV)	,
vreemd vermogen lange en korte termijn (VVLT) (VVKT) (2008–2012)	30

1 Inleiding

Aanleiding en doel

Investerings in waterinfrastructuur zijn een belangrijk aandachtspunt in de regulering van de watermaatschappijen. Voldoende investeren in publieke watervoorziening is immers noodzakelijk zodat op lange termijn kwalitatieve en betaalbare drinkwaterlevering in Vlaanderen gegarandeerd blijft. Onderinvesteren in de vorm van te weinig investeringen of uitgestelde investeringen resulteert in risico's voor de kwaliteit van het product (drinkwater) en van de infrastructuur. Overinvesteren of investeringen onnodig vervroegen is anderzijds inefficiënt en kan leiden tot te hoge tarieven voor de eindgebruikers. Met het uitbrengen van dit tweede rapport over investeringen in de Vlaamse drinkwatersector wil de WaterRegulator verder transparantie brengen over dit onderwerp via het bundelen en publiek ter beschikking stellen van beschikbare cijfergegevens. Omdat cijfergegevens over investeringen van jaar tot jaar aanzienlijk kunnen schommelen moet er evenwel voorzichtig omgesprongen worden met de cijfers die tot nu toe maar voor twee jaar beschikbaar zijn. Ook is het zo dat investeringsbeslissingen in grote mate afhankelijk zijn van de kenmerken van het distributiegebied (bodemsoort, al dan niet verstedelijkt karakter, topografie,...) en dat deze kenmerken hun invloed hebben op de kostprijs van de investeringen. Het is daarom van belang dat verschillende gegevens bekeken worden en investeringsinspanningen bijvoorbeeld niet enkel op geldelijke bedragen beoordeeld worden. Bovendien hanteren de watermaatschappijen verschillende waarderingsregels die hun invloed hebben op de weergegeven cijfers. Nuancering is daarom nodig bij de interpretatie van de financiële informatie in dit rapport.

Herkomst van de cijfers gebruikt in dit rapport

Voor dit rapport wordt informatie gebruikt die door de watermaatschappijen overgemaakt werd aan de WaterRegulator. De WaterRegulator is niet verantwoordelijk voor eventuele fouten in de analyses die het gevolg zijn van tekorten in de door de watermaatschappijen beschikbaar gestelde gegevens.

In verschillende tabellen en figuren worden de gegevens van de ISWa-leden (GW Hoeilaart, IWM en AGSO Knokke-Heist) gegroepeerd weergegeven. De verklaring hiervoor is dat in het afsprakenprotocol met de watermaatschappijen vastgelegd werd dat deze gegevens voor de ISWa-leden alleen gegroepeerd in publicaties meegenomen kunnen worden. Er is in het rapport geen informatie opgenomen over Brabant-Water, de Nederlandse watermaatschappij die slechts heel beperkt in Vlaanderen actief is, namelijk enkel in een deel van de gemeente Baarle Hertog.

Bronnen

- VMM Waterbank – “data-uitwisseling watermaatschappijen -> WaterRegulator” zoals vastgelegd in het afsprakenprotocol
- Nationale Bank, Balanscentrale
- AquaFlanders, ‘Strategisch Plan SVW – 2008’
- Protos en Vlaams Partnerschap Water en Ontwikkeling, ‘Drinkwatervoorziening in Vlaanderen vanaf 1800 tot heden – 2006’

2 Investerings voor publieke watervoorziening (wateractiviteit)

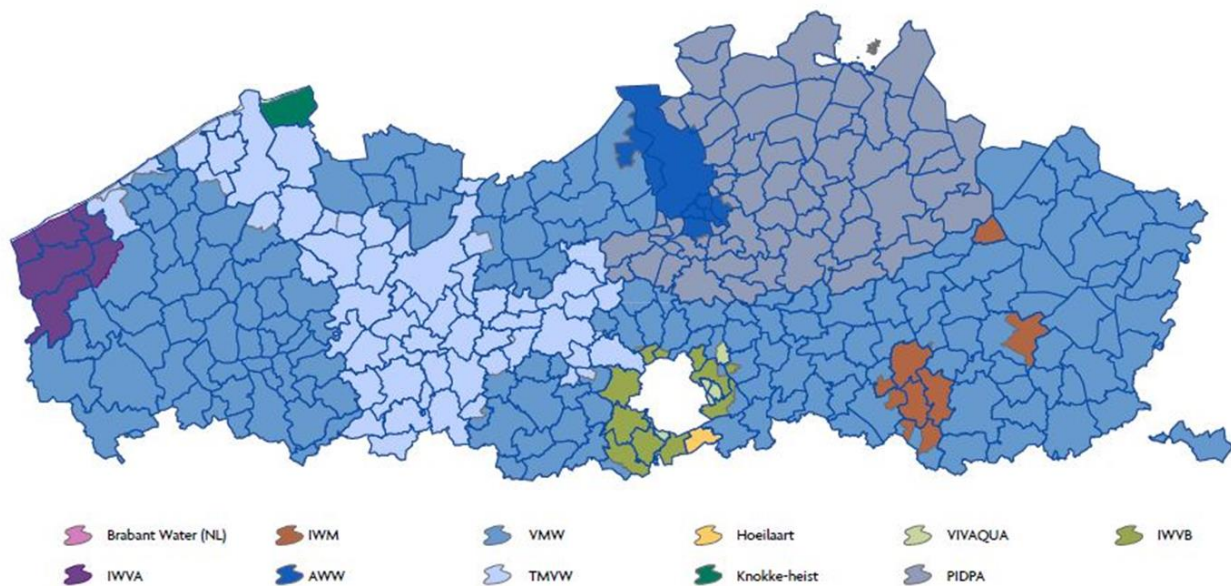
2.1 Kwantitatieve gegevens

De tabellen en figuren bevatten kwantitatieve informatie over de investeringen in de **wateractiviteit** en dit vooral voor de jaren 2011 en 2012. Onder 'wateractiviteit' wordt verstaan: het geheel van activiteiten voor de productie en levering van water (leidingwater en ander water) aan abonnees en afnemers.

Relevante kenmerken van de Vlaamse drinkwatersector

De drinkwatervoorziening in Vlaanderen is een gemeentelijke opdracht. Om een betere dienstverlening te kunnen bieden, hebben veel gemeenten een samenwerkingsverband opgericht voor de productie en levering van leidingwater. Omdat elke gemeente (en dus ook elk samenwerkingsverband) verschillende mogelijkheden heeft om de drinkwatervoorziening te organiseren, is er een grote diversiteit ontstaan in het beheer van het net, de investeringsplannen en de dienstverlening. Ook de inbreng van de deelnemende gemeenten in de samenwerkingsverbanden is sterk verschillend. Het openbare waterdistributienetwerk in de 308 Vlaamse gemeenten wordt in 2013 beheerd door 11 exploitanten¹.

Figuur 1 Distributiegebieden watermaatschappijen (01/01/2013)

Bron: VMM, Waterboek + bevraging gemeenten

¹ Vanaf 1 januari 2014 worden de activiteiten van GW Hoeilaart overgenomen door De Watergroep. Uiterlijk 1 januari 2015 gaat IWM eveneens op in De Watergroep. Dit zal het aantal exploitanten vanaf 1 januari 2015 op 9 brengen.

De watermaatschappijen zijn erg divers, onder meer qua grootte, beschikbaarheid van water in het eigen distributiegebied en de graad van verstedelijking van het distributiegebied. Een aantal specifieke kenmerken van de watermaatschappijen, relevant voor de analyse van investeringen, wordt in dit hoofdstuk weergegeven. Een meer uitvoerige beschrijving van de sector is terug te vinden in de jaarlijkse publicatie 'Watermeter', die te raadplegen is op de VMM-website.²

De sector wordt gekenmerkt door een grote concentratie. Het distributiegebied van de drie grootste maatschappijen samen (De Watergroep, Pidpa en TMVW) strekt zich uit over meer dan 90% van het Vlaamse grondgebied. Samen verzorgen ze de drinkwatervoorziening aan meer dan 80% van de bevolking. De Watergroep is de grootste watermaatschappij en voorziet de inwoners van 170 gemeenten (al dan niet volledig) van leidingwater.

Tabel 1 Grote distributiegebieden en bevolkingsdichtheid (01/01/2013)

Watermaatschappij	Aantal bedeelde gemeenten	Oppervlakte distributiegebied (km²)	Aantal inwoners (*1000)	Bevolkings- dichtheid (inwoners/km²)
AGSO Knokke-Heist	1	56	34	599
AWW	8	278	616	2.212
De Watergroep	170	7.483	2.859	382
GW Hoeilaart	1	20	11	517
IWM	8	253	101	401
IWVA	6	313	62	200
IWVB	13	259	243	938
Pidpa	65	2.586	1.184	458
TMVW	57	2.271	1.252	552
VIVAQUA	4	27	39	1.448

Bron: VMM Waterbank

Alleen GW Hoeilaart en AGSO Knokke-Heist zijn actief in slechts 1 gemeente. VIVAQUA (actief rond Brussel) en AWW (actief in en rond Antwerpen) kennen de grootste graad van verstedelijking. De bevolkingsdichtheid is het laagst binnen het distributiegebied van IWVA.

² <http://www.vmm.be/pub>

Tabel 2 toont nog een aantal relevante kerncijfers per watermaatschappij. De kolom met het totaal geleverde verbruik bevat naast het volume geleverd drinkwater aan abonnees ook het volume geleverd aan andere watermaatschappijen en de levering van 'ander water'. Meer dan 91% van de omzet uit waterverkoop wordt gerealiseerd door vier maatschappijen, namelijk De Watergroep, AWW, TMVW en Pidpa.

Tabel 2 Aantal aftakkingen, aantal abonnees, geleverd verbruik en omzet waterverkoop (2012)

Watermaatschappij	Aantal aftakkingen (*1000)	Aantal abonnees (*1000)	Geleverd verbruik aan abonnees (*1000 m³)	Totaal geleverd verbruik (*1000 m³)	Omzet waterverkoop (*1000 €)
AWW	153	198	87.248	135.430	112.201
De Watergroep	1.101	1.360	120.967	130.715	197.920
ISWa leden	71	86	7.258	7.263	13.596
IWVA	29	54	4.223	4.305	8.564
IWVB	83	101	10.762	10.762	21.654
Pidpa	454	563	57.486	58.668	80.928
TMVW	567	670	56.300	70.487	122.947
VIVAQUA*	13	15	2.003	48.799	4.569

Bron: VMM Waterbank

*Voor VIVAQUA bevat het cijfer voor omzet uit waterverkoop enkel de omzet van water geleverd aan abonnees en niet aan andere watermaatschappijen.

AWW realiseert in verhouding tot het aantal abonnees veel omzet uit waterverkoop. Dit is het gevolg van de aanwezigheid van grote industriële klanten gelegen in het Antwerpse havengebied dat deel uitmaakt van het distributiegebied van AWW en de bulklevering door AWW aan andere watermaatschappijen.

Investerings in publieke watervoorziening in €

De waarde van de in 2012 actief in gebruik genomen investeringen in publieke watervoorziening per watermaatschappij wordt weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 3 Actief in gebruik genomen investeringen voor de wateractiviteit (2012)

Watermaatschappij	Leidingen (in €)	Watergebonden installaties (in €)	Overige (in €)	Totaal Wateractiviteit (in €)
AWWV	8.035.856	4.728.933	3.660.975	16.425.764
De Watergroep	40.921.665	245.802	34.509.931	75.677.398
ISWa leden	3.194.422	3.857.401	470.662	7.522.485
IWVA	1.353.291	494.910	68.766	1.916.968
IWVB	-	-	-	-
PIDPA	10.801.120	13.906.863	1.853.187	26.561.170
TMVW*	35.234.141	17.111.683	16.555.794	68.901.618
VIVAQUA**	1.149.249	0	0	1.149.249
Totaal	€ 100.689.745	€ 40.345.592	€ 57.119.316	€ 198.154.652

Bron: VMM Waterbank

*Bij de cijfers voor TMVW is 8.134.644 € bij de post leidingen toe te schrijven aan IWVB.

**Voor VIVAQUA worden enkel de investeringen aan leidingen in Vlaanderen weergegeven.

Voor het bepalen van de in de loop van het jaar in actief gebruik genomen investeringen wordt de som gemaakt van de 'aanschaffingen, met inbegrip van de geproduceerde vaste activa' en de 'overboekingen van een post naar een andere' (voor zover deze betrekking hebben op overgeboekte activa in aanbouw) voor de materiële vaste activa met uitzondering van de activa in aanbouw. Concreet betreft het waarden voor terreinen en gebouwen; installaties, machines en uitrusting; meubilair en rollend materieel; leasing en soortgelijke rechten en overige materiële vaste activa (codes 22 t.e.m. rek 26).ⁱ Voor IWVA en De Watergroep werd een correctie doorgevoerd omwille van het gebruik van specifieke waarderingsregels. Er werden geen cijfers opgenomen voor 'tussenkomen door derden' (zie verder).

Tabel 4 Procentuele evolutie actief in gebruik genomen investeringen (2011- 2012)

	Evolutie 2011 2012	Evolutie 2011 2012	Evolutie 2011 2012	Evolutie 2011 2012
Watermaatschappij	Leidingen	Watergebonden installaties	Overige	Totaal wateractiviteit
AWW	47,0%	-38,5%	36,7%	3,7%
De Watergroep	30,9%	-88,7%	66,2%	39,6%
ISWa leden	129,2%	144,9%	-49,3%	93,1%
IWVA	14,9%	-48,4%	-57,2%	-16,6%
IWVB	-	-	-	-
PIDPA	34,9%	99,0%	4,6%	58,4%
TMVW*	30,2%	-35,8%	145,3%	14,0%
VIVAQUA**	147,2%	-	-	147,2%
Totaal	34,5%	-12,4%	72,8%	28,7%

Bron: VMM Waterbank

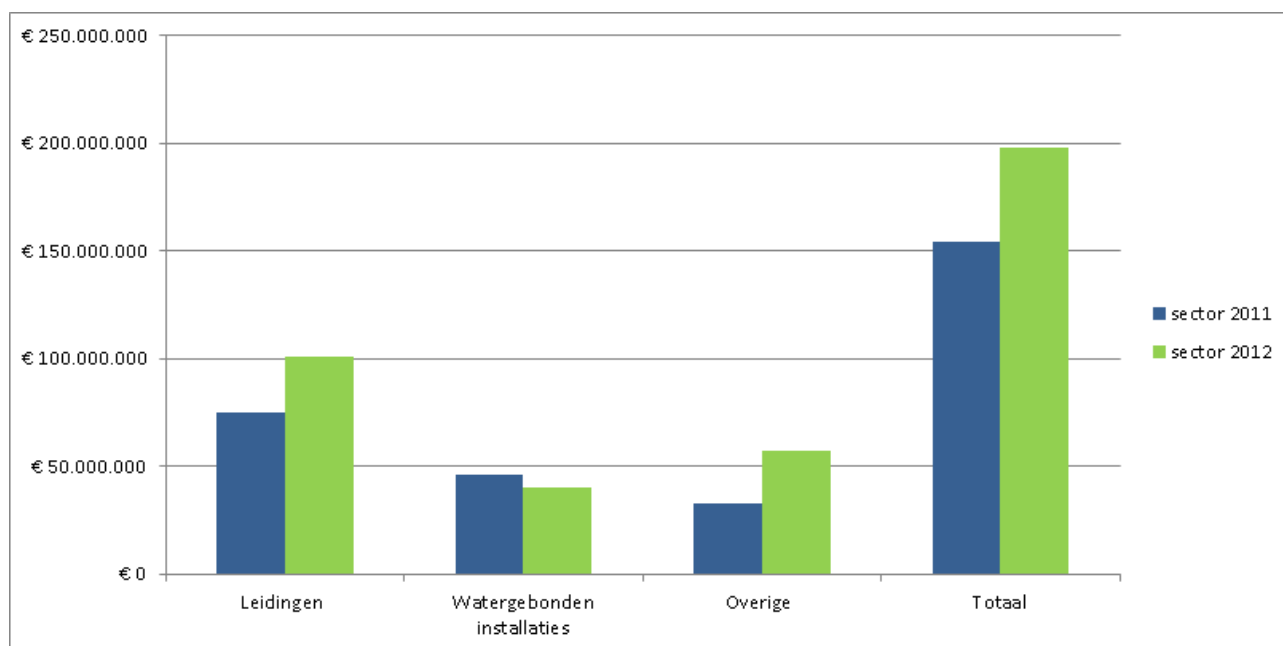
*De evolutie van de leidingen van IWVB is meegenomen in de evolutie van de leidingen van TMVW..

**Voor VIVAQUA worden enkel de investeringen aan leidingen in Vlaanderen weergegeven.

In Vlaanderen werd in 2011 voor meer dan 150 mln. € investeringen actief in gebruik genomen. In 2012 bedraagt dit cijfer bijna 200 mln. €. Globaal genomen valt de stijging van de investeringen in leidingen op. Tijdens de laatste jaren zorgde het vervangen van loden aansluitingen en leidingen voor stijgende investeringen. De inschatting van de kostprijs van deze vervangingen bedraagt € 33.562.653 voor het jaar 2012. Voor het jaar 2011 bedroeg dit cijfer € 31.278.908. Ruim 1/3 van de investeringen in leidingen in 2012 kan dus wellicht toegeschreven worden aan het vervangen van loden leidingen.

Bij de ISWa-leden zijn de investeringen in leidingen en watergebonden installaties meer dan verdubbeld, bij TMVW de overige investeringen en bij VIVAQUA deze in leidingen. Bij Pidpa zijn de investeringen in watergebonden installaties quasi verdubbeld. Alleen bij IWVA liggen de totale actief in gebruik genomen investeringen in 2012 lager dan in 2011.

Figuur 2 Verdeling actief in gebruik genomen investeringen voor de wateractiviteit (2011-2012)

Bron: VMM Waterbank

Iets meer dan de helft van de totale investeringen wordt uitgevoerd voor de uitbouw en renovatie van het leidingnetwerk. Meer dan 70% van de investeringen heeft rechtstreeks te maken met de productie en levering van water (investeringen in leidingen en in watergebonden installaties). De bedragen betreffen steeds waarden na aftrek van 'tussenkomen door derden'. Tussenkomen door derden zijn investeringen die betaald zijn door derden. Dit zijn ofwel bedragen die in eerste instantie geactiveerd worden, maar die onmiddellijk afgeschreven worden op het moment dat de aanrekening aan derden gebeurt ofwel bedragen die meteen afgetrokken worden van het te activeren investeringsbedrag. Investerings betaald door derden kunnen dus de gerapporteerde investeringsbedragen beïnvloeden; de boekhoudkundige verwerking hiervan verschilt tussen de watermaatschappijen wat interpretatie hiervan moeilijk maakt.

Tabel 5 Activa in aanbouw voor de wateractiviteit (2012)

Watermaatschappij	Leidingen (in €)	Watergebonden installaties (in €)	Overige (in €)	Wateractiviteit (in €)
AWW	2.200.221	3.100.066	821.584	6.121.871
De Watergroep	46.127.855	818.215	10.725.296	57.671.366
ISWa leden	0	0	0	0
IWVA	0	0	0	0
IWVB	0	0	0	0
PIDPA	11.998.733	2.542.798	228.893	14.770.424
TMVW	912.659	1.384.574	0	2.297.233
VIVAQUA	-	-	-	0
Totaal	€ 61.239.468	€ 7.845.653	€ 11.775.773	€ 80.860.894

Bron: VMM Waterbank

De ISWa-leden, IWVA en IWVB boekten in 2012 geen activa in aanbouw.

Voor VIVAQUA zijn geen opgesplitste gegevens voor Vlaanderen beschikbaar.

De waarde van de activa in aanbouw (rekening 27) per watermaatschappij wordt in tabel 5 vermeld. Het betreffen de eindbedragen van de activa in aanbouw op de balansdatum van het boekjaar 2012. Dit bedrag betreft materiële vaste activa die nog onder constructie zijn en die pas als ze gebruiksklaar zijn overgeboekt worden naar hun definitieve rubriek. Het vermelde bedrag bestaat uit de nieuwe bijgekomen bedragen voor activa in aanbouw. In het bedrag zijn de overboekingen naar andere rekeningen afgetrokken, omdat de overeenkomstige activa in aanbouw gefinaliseerd zijn en dus als economisch en operationeel actief worden beschouwd. De vermelde bedragen zullen aanleiding geven tot effectieve ingebruikname van investeringen in 2013 of later, uiteraard naast de binnen het jaar afgeronde investeringen.

Infrastructuur

Door het verschillende karakter van de distributiegebieden van de watermaatschappijen is het logisch dat er ook infrastructurele verschillen zijn. Zo valt bijvoorbeeld het verschil op tussen Pidpa en TMVW. Ondanks de vergelijkbare grootte van hun distributiegebied verschillen ze vrij sterk qua infrastructuur voor drinkwatervoorziening. Pidpa beschikt over voldoende vergunde grondwaterwinningen binnen haar eigen distributiegebied om decentraal water te produceren en beschikt dan ook over 12 waterproductiecentra. TMVW daarentegen koopt vooral water aan om aan de vraag te kunnen voldoen en beschikt slechts over twee eigen waterproductiecentra. Alleen AWW en De Watergroep winnen oppervlaktewater voor de productie van leidingwater. IWVB is de enige watermaatschappij die niet over eigen bronnen voor de productie van drinkwater beschikt. Al het water dat door IWVB geleverd wordt aan abonnees, wordt aangekocht bij andere watermaatschappijen.

Tabel 6 Overzicht infrastructuur (01/01/2013)

Watermaatschappij	Aantal bronnen grondwater	Aantal bronnen oppervlakte-water	Aantal water-productie-centra	Aantal bergingen reinwater	Aantal actieve watertorens	Aantal opjaag-stations	Netlengte (km)	Verschikbare opslag-capaciteit drinkwater (*1.000 m³)
AWW	0	1	2	6	0	6	2.483	147
De Watergroep	57	5	62	73	82	60	30.987	395
ISWa leden	29	0	5	9	6	8	1.579	24
IWWA	4	0	2	7	2	4	1.010	19
IWVB	0	0	0	0	0	0	1.640	0
Pidpa	26	0	12	95	41	27	12.671	143
TMVW	18	0	2	22	27	36	11.545	170
VIVAQUA	1	0	1	0	0	1	311	105
Totaal	135	6	86	212	158	142	62.225	1.003

Bron: VMM Waterbank

Evolutie netlengte

De totale aangroei van de netlengte tussen 2010 en 2011 bedraagt 373 kilometer. Dit is een toename van de totale netlengte met 0,6 %. Tussen 2011 en 2012 bedraagt de aangroei 487 kilometer of een toename van 0,8%. In globaliteit is de aangroei van het net in 2012 dus iets hoger dan in 2011.

Tabel 7 Evolutie netlengte (2010–2012)

Watermaatschappij	Netlengte 2010 (km)	Netlengte 2011 (km)	Netlengte 2012 (km)	Relatieve aangroei 2010 2011	Relatieve aangroei 2011 2012	Relatieve aangroei 2010 2012
AGSO Knokke-Heist	339	346	349	2,1%	0,9%	2,9%
AWW	2.440	2.474	2.483	1,4%	0,3%	1,7%
De Watergroep	30.496	30.662	30.987	0,5%	1,1%	1,6%
GW Hoeilaart	104	106	106	1,9%	0,0%	1,9%
IWM	1.114	1.126	1.124	1,1%	-0,2%	0,9%
IWVA	1.013	1.012	1.010	-0,1%	-0,2%	-0,3%
IWVB	1.629	1.636	1.640	0,4%	0,2%	0,7%
PIDPA	12.564	12.613	12.671	0,4%	0,5%	0,9%
TMWW	11.357	11.454	11.545	0,9%	0,8%	1,7%
VIVAQUA	310	310	311	0,0%	0,4%	0,5%
Totaal	61.366	61.738	62.225	0,6%	0,8%	1,4%

Bron: VMM Waterbank

Bij IWVA en IWM wordt tussen 2011 en 2012 een beperkte daling van de netlengte vastgesteld. Dit valt te verklaren door het ontdebelen (van twee leidingen naar één) van het leidingnetwerk bij renovatie. De Watergroep droeg in 2012 leidingen over aan SWDE en nam eveneens leidingen over van Sint-Niklaas. Deze beïnvloedden uiteraard de netlengte. De toename van de netlengte is het grootst bij AGSO Knokke-Heist, namelijk 2,9% op twee jaar. Bij TMWW wordt een nagenoeg constante aangroei van ongeveer 0,8% per jaar vastgesteld.

Staat van het net: leeftijd

Tabel 8 geeft per tijdsslot van 10 jaar de leeftijd van het netwerk weer. In deze cijfers zijn zowel vervangingen als uitbreidingen meegenomen. De data vertegenwoordigen meer dan 95% van het totale leidingnet in Vlaanderen. Merk op dat het laatste tijdsslot slechts cijfers voor drie jaar (2010, 2011 en 2012) omvat.

Tabel 1 Procentuele verdeling van het leidingennet per tijdsslot

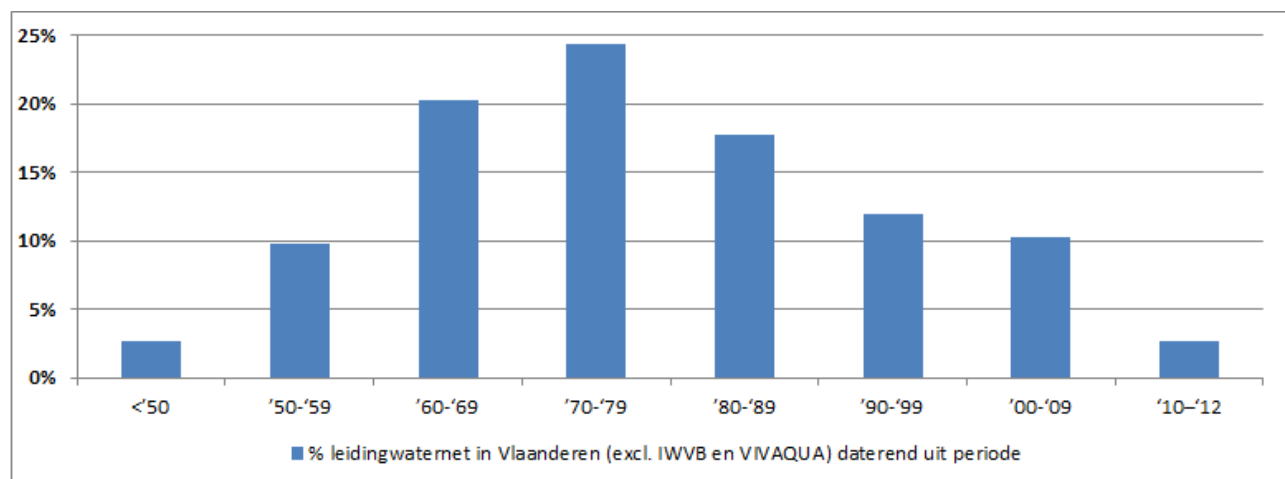
Watermaatschappij	<'50 (km)	'50-'59 (km)	'60-'69 (km)	'70-'79 (km)	'80-'89 (km)	'90-'99 (km)	'00-'09 (km)	'10-'12 (km)
AWW	11,4%	17,0%	21,4%	15,3%	10,7%	11,0%	9,4%	3,8%
ISWa leden	21,2%	2,7%	13,7%	21,0%	13,4%	10,4%	13,3%	4,3%
De Watergroep	2,4%	11,7%	16,0%	21,8%	18,2%	16,6%	10,8%	2,4%
IWVA	1,3%	4,1%	27,4%	25,4%	9,2%	15,2%	10,7%	6,8%
IWVB	nb	nb	nb	nb	nb	nb	nb	nb
Pidpa	2,4%	7,5%	24,9%	32,6%	10,7%	8,6%	11,1%	2,3%
TMVW	1,7%	7,5%	26,0%	22,8%	26,4%	3,8%	8,2%	3,6%
VIVAQUA	nb	nb	nb	nb	nb	nb	nb	nb

Bron: VMM Waterbank

IWVB en VIVAQUA kunnen deze gegevens niet aanleveren.

De cijfers per watermaatschappij uit tabel 8 worden in figuur 3 geconsolideerd op Vlaams niveau weergegeven, met extractie van het leidingnet van IWVB en VIVAQUA die deze gegevens niet kunnen aanleveren.

Figuur 1 Procentuele verdeling van het leidingennet per tijdsslot Vlaanderen

Bron: VMM Waterbank

Het grootste deel van het huidige leidingnet in Vlaanderen, bijna 45%, werd aangelegd tussen 1960 en 1980. 2,7% van het net werd recent, in 2010, 2011 en 2012 aangelegd. AWW en de ISWa-leden beschikken nog over een relatief groot deel leidingen van voor 1950.

In onderstaande tabel 9 worden de gerapporteerde cijfers uitgedrukt in aantal kilometer. Deze tabel geeft een concreet overzicht van het aantal kilometer leiding per tijdsslot.

Tabel 9 Aantal kilometer leidingnetwerk per tijdsslot

Watermaatschappij	<'50 (km)	'50-'59 (km)	'60-'69 (km)	'70-'79 (km)	'80-'89 (km)	'90-'99 (km)	'00-'09 (km)	'10-'12 (km)
AWW	283	421	530	381	266	274	233	94
ISWa leden	57	15	286	511	235	74	34	17
De Watergroep	743	3.624	4.970	6.769	5.638	5.155	3.351	738
IWVA	13	41	276	256	93	154	108	68
IWVB	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
PIDPA	300	952	3.155	4.133	1.353	1.086	1.405	288
TMVW	196	866	3.002	2.632	3.048	439	947	416
VIVAQUA	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

Bron: VMM Waterbank

IWVB en VIVAQUA kunnen deze gegevens niet aanleveren.

Niet-geregistreerd verbruik

Het niet-geregistreerd verbruik omvat het niet gefactureerd verbruik (brandweer, de gemeentediensten, het spoelen van leidingen, ...) en de lekverliezen. Het niet-geregistreerd verbruik wordt berekend als het verschil tussen het in het leidingnet gebracht water (input distributie) en het geleverde leidingwater. Het totaal niet-geregistreerd verbruik is licht gestegen tussen 2011 en 2012. Er worden aanzienlijke verschillen tussen de maatschappijen vastgesteld. IWVA en VIVAQUA kunnen een sterke daling voorleggen, bij AWW betreft het een stijging.

Tabel 10 Evolutie niet geregistreerd verbruik (2011-2012)

Watermaatschappij	m ³ niet-geregistreerd verbruik 2011	m ³ niet-geregistreerd verbruik 2012	Evolutie 2011 2012	niet-geregistreerd verbruik / input distributie 2012
AWW	5.682.997	6.723.675	18,3%	13,9%
De Watergroep	33.275.201	32.863.698	-1,2%	21,4%
ISWa leden	1.925.384	1.930.846	0,3%	21,0%
IWVA	668.177	426.707	-36,1%	9,2%
IWVB	2.549.847	2.685.602	5,3%	20,0%
Pidpa	8.434.374	7.862.846	-6,8%	12,0%
TMVW	13.650.437	14.651.298	7,3%	21,0%
VIVAQUA	373.634	234.311	-37,3%	10,5%
TOTAAL	66.560.051	67.378.983	1,2%	18,4%

Bron: VMM Waterbank

Zowel vanuit ecologisch als vanuit economisch oogpunt is het beperken van lekverliezen belangrijk. Om hierop in te zetten is inzicht in de samenstelling van het niet-geregistreerd verbruik essentieel. In 2014 wordt hiertoe een procesbenchmark opgezet waaraan alle watermaatschappijen deelnemen. Doel van deze benchmark is om de effectieve lekverliezen te monitoren en verbeterplannen per watermaatschappij uit te werken.

Evolutie aantal leidingbreuken

De WaterRegulator vraagt sinds 2011 ook het aantal leidingbreuken op. Gezien de grote verschillen in rapporteringswijze van deze gegevens tussen de verschillende maatschappijen geeft onderstaande tabel 11 alleen de relatieve evolutie van het aantal leidingbreuken per watermaatschappij weer.

Door de verschillen in rapportering is een algemene analyse waarbij bijvoorbeeld het aantal leidingbreuken per km/leiding of het aantal leidingbreuken vergeleken met actief in gebruik genomen investeringen in leidingen of leidingbreuken in relatie tot de leeftijd van het netwerk vooralsnog niet mogelijk.

Tabel 11 Evolutie aantal leidingbreuken (2011- 2012)

Watermaatschappij	Evolutie aantal leidingbreuken 2011 2012
AWWV	25,0%
De Watergroep	n.b.
ISWa leden	n.b.
IWVA	-21,8%
IWVB	n.b.
Pidpa	0,6%
TMVW	n.b.
VIVAQUA	-5,7%

Bron: VMM Waterbank

Samenstelling van het net: gebruikte materialen

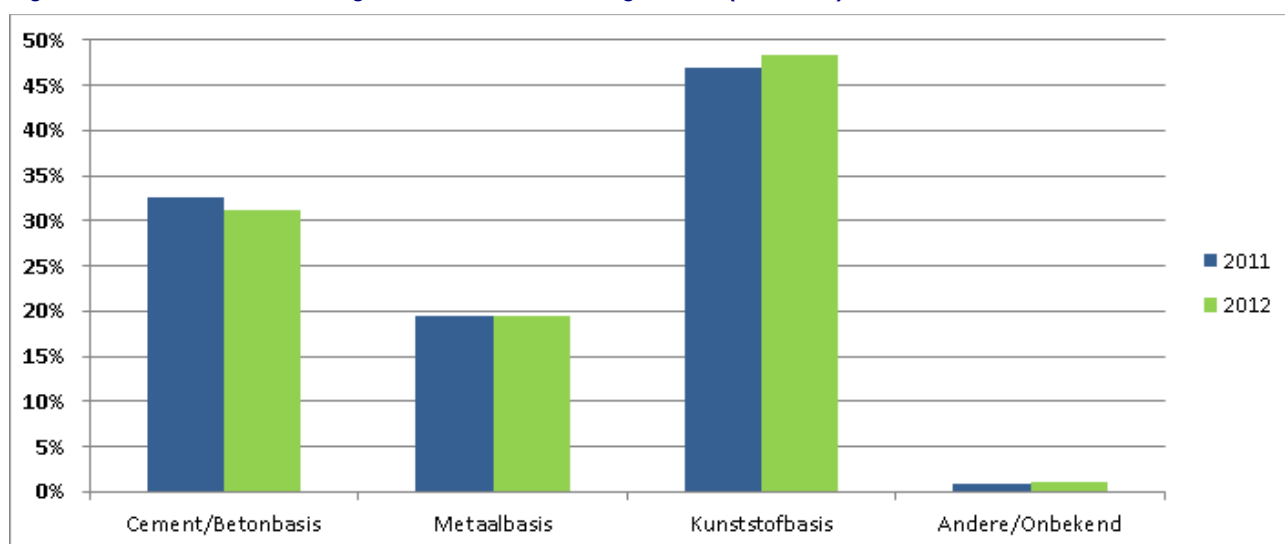
Tabel 12 Gebruikte materialen leidingnetwerk in % van de netwerk lengte (2012)

Watermaatschappij	Asbest- cement	Sidero- cement	Voorges- beton	Gietijzer	Ductiel gietijzer	Nodulair gietijzer	Staal	P.V.C.	Pe.	Glasvezel versterkte Polyester	Polypropyleen / SLA	Andere / onbekend
AWW	44,4%	6,0%	3,1%	20,7%	0,0%	22,2%	1,9%	0,1%	0,7%	0,0%	0,8%	0,0%
De Watergroep	31,3%	0,3%	0,0%	11,5%	3,5%	0,0%	4,7%	46,0%	1,2%	0,0%	0,0%	1,3%
ISWa leden	4,2%	0,0%	0,0%	37,0%	1,1%	5,3%	0,7%	49,6%	2,1%	0,0%	0,0%	0,0%
IWVA	4,0%	0,0%	0,0%	26,0%	0,0%	0,0%	0,0%	62,3%	7,6%	0,0%	0,0%	0,0%
IWVB	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
PIDPA	36,9%	0,0%	0,0%	5,3%	2,0%	0,0%	4,8%	50,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
TMVW	27,4%	0,1%	0,0%	13,5%	0,0%	0,0%	2,1%	52,3%	4,6%	0,0%	0,0%	0,0%
VIVAQUA	15,5%	0,0%	0,0%	20,5%	0,0%	6,5%	27,6%	29,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Bron: VMM Waterbank

Alle maatschappijen waarvoor informatie over de materialen van het leidingnet voor handen is, beschikken over leidingen uit PVC, asbestcement en gietijzer. Alle maatschappijen, behalve IWVA, beschikken ook over leidingen in staal. De gegevens worden in figuur 4 samengevat onder de categorieën 'kunststofbasis', 'metaalbasis' en 'betonbasis' (en 'andere/onbekend'). In 2012 is ongeveer 48,5% van de leidingen vervaardigd op basis van kunststof, ongeveer 31,5% op basis van beton en meer dan 19% op basis van metaal. Het percentage kunststof vertoont ten opzichte van 2011 een stijgende trend, het percentage beton daalt. AWW heeft in tegenstelling tot de andere maatschappijen bijna geen leidingen uit PVC of andere kunststoffen.

Figuur 4 Samenvattend overzicht gebruikte materialen leidingnetwerk (2011-2012)

Bron: VMM Waterbank

2.2 Beschrijvende aspecten

Zoals in de inleiding gesteld is voldoende investeren in publieke watervoorziening noodzakelijk opdat op lange termijn kwalitatieve en betaalbare drinkwaterlevering in Vlaanderen gegarandeerd blijft. Een aantal investeringsgerelateerde aspecten in de Vlaamse drinkwatervoorziening worden in dit luik kwalitatief beschreven.

Historiekⁱⁱ

Naast de huidige kenmerken van elk van de watermaatschappijen en deze van hun distributiegebieden, is ook de verschillende historiek van de ontwikkeling van de infrastructuur van belang voor het investeringsbeleid van de watermaatschappijen. De ouderdom van het netwerk en de overige infrastructuur bepalen mee het investeringsritme. Deze situatie verschilt van maatschappij tot maatschappij.

In 1836 neemt de toenmalige Belgische regering de verantwoordelijkheid voor de openbare drinkwatervoorziening op in de gemeentewet. Hierdoor wordt de rechtsgrond gevormd voor de opdracht van de gemeente om aan haar inwoners toegang tot drinkbaar water te garanderen. De ontwikkeling van de drinkwatervoorziening begint in de steden, pas veel later breidt het net zich uit over het platteland. Brussel is de eerste Belgische stad die in 1858 beschikt over een moderne drinkwaterleiding. Vanaf 1875 worden leidingen onder druk aangelegd. Het water wordt via een uitgebreid leidingnet, waarin eventueel watertorens opgenomen worden, naar de gebruikers getransporteerd.

Tegen het einde van de negentiende eeuw beslissen sommige gemeenten om hun krachten te verenigen en publieke maatschappijen op te richten die de winning, het transport en de distributie van water naar de bevolking realiseren. Dit zijn de eerste intercommunales of intergemeentelijke maatschappijen. Een belangrijke mijlpaal in de organisatie van de drinkwatervoorziening is dan ook de uitvaardiging van de wet op de intercommunales in 1907. Met het recht op vereniging wil de staat enerzijds de bestaande intercommunale maatschappijen een wettelijk kader geven en anderzijds andere gemeenten stimuleren om samen te werken. Eveneens worden subsidieregelingen voor de aanleg van de infrastructuur voor watervoorziening en de ondersteuning door technische diensten van de provinciale en nationale overheid voorzien. Voor vele gemeenten blijkt dit echter onvoldoende om initiatieven te nemen en om de waterdistributie te veralgemenen tot een volledige voorzieningsgraad.

Aan het begin van de twintigste eeuw is twintig procent van de woningen in België aangesloten, voornamelijk in Brussel en Wallonië. Door de aanwezigheid van vele bronnen is de winning van drinkwater daar immers eenvoudig. In het landelijke en vlakke Vlaanderen is de winning van drinkwater moeilijker en zijn de financiële middelen beperkter. De ontwikkeling van de drinkwatervoorziening komt hier dan ook trager op gang. In 1913 richt de Belgische staat de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW³) op met als taken het zelf tussen komen waar het gemeentelijk initiatief het laat afweten en het bieden van

³ Na de staatshervormingen in de jaren 1970 en 1980 wordt de Nationale Maatschappij der Waterleidingen opgesplitst en in het Vlaamse gewest opgevolgd door de VMW (huidige benaming: De Watergroep).

ondersteuning bij planning en coördinatie van de drinkwatervoorziening. Voor de gemeenten is deze optie aantrekkelijk omdat de maatschappij kan genieten van belangrijke staatssubsidies. Zonder deze toelagen kunnen vele gemeenten de investeringen immers niet dragen. Uit de ontstaansgeschiedenis van de NMDW kan afgeleid worden dat het bijna uitsluitend om plattelandsgemeenten en kleinere steden gaat, die niet de financiële mogelijkheden hebben om zelf een hygiënische drinkwatervoorziening te organiseren.

Pas in de tweede helft van de twintigste eeuw komt de drinkwaterverdeling in een stroomversnelling. Het belang van het individu als consument in het economisch proces heeft hier waarschijnlijk een belangrijke rol gespeeld. Het is immers van belang om een hoge levensstandaard voor zoveel mogelijk personen te bereiken om economische groei te bevorderen.

Tijdens de laatste jaren vindt een integratie van watermaatschappijen plaats, mede ingevolge de steeds hogere eisen waaraan de kwalitatief hoogstaande watervoorziening moet voldoen. Intussen is ook het waterleidingnet in Vlaanderen bijna volledig uitgevoerd en wordt via publieke watervoorziening leidingwater ten behoeve van nagenoeg elke gebruiker aangeboden. De huidige investeringen zijn dan ook grotendeels vervangingsinvesteringen, vooral voor installaties die het einde van hun economische levensduur bereikt hebben, of investeringen om tegemoet te komen aan de strengere Europese drinkwaternormen.

Beschikbare informatie over de staat van het net

Alle maatschappijen, behalve IWM en GW Hoeilaart, beschikken over een GIS-systeem. Met de overname van IWM en GW Hoeilaart door De Watergroep zullen vanaf 1/1/2015 alle watermaatschappijen beschikken over een GIS-systeem. Wel zijn er verschillen in het gebruik ervan. Niet alle maatschappijen hebben alle historische informatie over hun leidingen in het GIS-systeem beschikbaar. Of volledige informatie over de staat van het net beschikbaar is, hangt af van de mate waarin de informatie elektronisch is bewaard. Alle maatschappijen kunnen op basis van hun archief, bij bijvoorbeeld leidingbreuken, de noodzakelijke historische gegevens over een welbepaalde leiding terugvinden, maar kant-en-klare overzichten kunnen echter niet door elke maatschappij ter beschikking gesteld worden.

Gehanteerd investeringsbeleid

De aanpak van het investeringsbeleid verschilt sterk van maatschappij tot maatschappij. Bepaalde maatschappijen, bijvoorbeeld Pidpa, hanteren een falingspredictiemodel op basis waarvan beslist wordt of leidingen al dan niet vervangen worden. Andere maatschappijen, veelal de kleinere, hanteren bepaalde vastgelegde procedures (bijvoorbeeld bij IWVA worden gietijzeren leidingen in principe stelselmatig vervangen en wordt bij het aanleggen van nieuwe leidingen enkel nog pvc gebruikt). Er kan worden gesteld dat het gebruikte materiaal, het aantal vastgestelde breuken en de ondergrond de belangrijkste criteria zijn bij het bepalen van de levensduur van een leiding en dus de noodzaak om deze al dan niet te vervangen.

De meeste maatschappijen werken met lange termijn plannen (6 jaar) en budgetteringen op kortere termijn (van 1 jaar tot 3 jaar). Hoe structureel deze planningscyclus wordt aangepakt en of investeringsbeslissingen al dan niet via specifieke comités of werkgroepen verlopen, hangt vooral af van de grootte van de maatschappij. Bij het GW Hoeilaart moeten bijvoorbeeld de gemeentelijke procedures gevolgd worden.

Volgende redenen vormen mogelijke aanleidingen voor het uitvoeren van investeringswerken:

- info van de operationele diensten om de bedrijfszekerheid van de infrastructuur te vrijwaren (bv. toename van het aantal leidingbreuken, toename (piek)verbruik);
- veranderende wetgeving (bv. loodactieplan,...);
- geplande werken in een gemeente (bv. andere nutsvoorzieningen);
- derden (bv. aanleggen nieuwe verkaveling).

Een aantal maatschappijen investeert in centrale ontharding van het water. Dit verbetert de perceptie van de kwaliteit bij de klant, maar is niet noodzakelijk om de gezondheidsrisico's te verminderen. Bepaalde maatschappijen voeren veel werken uit met eigen personeel. Andere maatschappijen leggen dan weer meer nadruk op outsourcing.

In dit rapport wordt dieper ingegaan op het aspect investeringsbeleid van de watermaatschappijen. Het is immers van belang om voldoende te blijven investeren in de publieke watervoorziening. Dit aspect uit de bedrijfsvoering benadrukken en anderzijds focussen op kostenverlaging (waaronder de kost voor onderhoud) kan evenwel het risico met zich mee brengen dat watermaatschappijen daardoor te veel gaan investeren terwijl dit misschien niet steeds de beste oplossing is. Preventief onderhoud kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat leidingen en installaties langer meegaan waardoor de kost voor de maatschappij op langere termijn lager ligt. Daarom is het nodig dat de watermaatschappijen werk maken van een doorgedreven investeringsbeleid, waarbij met alle belangrijke aspecten op korte en lange termijn rekening gehouden wordt.

Samenwerking tussen nutsmaatschappijen

Algemeen kan worden gesteld dat de maatschappijen er de voorkeur aan geven om projecten met meerdere nutsmaatschappijen samen aan te pakken. In de VRN (Vlaamse Raad voor Nutsbedrijven) worden regionale overlegmomenten georganiseerd waarop vertegenwoordigers van de nutsmaatschappijen samenkomen om synergieopportuniteiten (voor het gelijktijdig uitvoeren van werken) te bespreken. Er wordt per project vastgelegd welke maatschappij als hoofdaannemer (trekker) zal fungeren. Er wordt een verrekening van de kosten opgesteld via hiervoor vastgelegde verdeelsleutels.

In de marge kan wel worden gesteld dat, ondanks de voor de hand liggende voordelen (minder hinder, minder kosten door op eenzelfde plaats tezelfdertijd te werken), de verschillende doorlooptijden die de verschillende nutsmaatschappijen nodig hebben om hun werk uit te voeren, in de praktijk soms voor de nodige problemen zorgen. Zo vordert bijvoorbeeld het aanleggen van een waterleiding vele malen sneller dan het aanleggen van een riolering, wat het in praktijk niet altijd makkelijk maakt om samen te werken

wanneer met meerdere aannemers op dezelfde werf gewerkt wordt. In de praktijk kan dus vooral op vlak van planning synergie gecreëerd worden.

TMVW, IWVB en IWVA werken met EANDIS (en Belgacom als waarnemende partner) samen in het in 2012 opgerichte samenwerkingsverband Synductis (www.synductis.be). Het doel van deze samenwerking is om de planning van nutswerken beter op elkaar af te stemmen en de uitvoering van de werken te coördineren. Andere nutsbedrijven kunnen nog toetreden.

Financiering

De meeste maatschappijen financieren hun investeringen zowel met eigen als met vreemd vermogen. IWVA doet in principe geen beroep op vreemde middelen, De Watergroep doet dit enkel in heel specifieke gevallen. Wanneer maatschappijen gebruik maken van kredieten wordt dit meestal gedaan op basis van globale investeringskredieten die voor meerdere projecten gebruikt worden. Hierbij wordt dan bijvoorbeeld ook geen onderscheid gemaakt tussen financiering voor de wateractiviteit of financiering voor de saneringsactiviteit. Bij een aantal maatschappijen bepaalt de grootte van het investeringsbudget, de te hanteren afschrijvingsduur en/of het doel van de investering (de sanerings- of de wateractiviteit) de beslissing of er al dan niet met een krediet gewerkt wordt. Een aantal investeringen worden door derden gedragen (bijvoorbeeld bij het aanleggen van een nieuwe verkaveling).

Bij het financieren van investeringen wordt in principe geen inbreng van vennoten gevraagd. TMVW werkt met een drinkwaterinfrastructuurfonds. De beschikbare middelen worden opgebouwd op basis van het aantal aandelen van de gemeente en worden vervolgens per zone intercommunaal aangewend via een beslissing van de directiecomités waarbinnen elke gemeente individueel vertegenwoordigd is. Er is, bovenop de voorziene intercommunale middelen, bij de gemeenten geen behoefte aan een extra gemeentelijke bijdrage. De Watergroep werkt per provincie met een vergelijkbaar systeem van AIK's (autonome investeringskredieten).

Eigendom infrastructuur

Bijna alle watermaatschappijen zijn eigenaar van de infrastructuur. Alleen IWVB beschikt over een gebruiksrecht.

Verschillen in waarderingsregels

Binnen de sector worden verschillende waarderingsregels gehanteerd. In het verleden werd door de sector reeds geprobeerd om gemeenschappelijke afschrijvingstermijnen vast te leggen; er werden echter nooit beslissingen genomen. Informatie over de gehanteerde waarderingsregels zijn voor alle maatschappijen terug te vinden in de jaarrekening. Ter illustratie wordt een overzicht gegeven van de gehanteerde afschrijvingstermijnen voor materiële vaste activa.

Figuur 5 Samenvattend overzicht gehanteerde afschrijvingstermijnen (2012)

Overzicht gehanteerde afschrijvingspercentages (boekjaar 2012)		AGSO Knokke- Heist	AWW	De Watergroep	IWM	IWVA	Pidpa	TMVW	VIVAQUA
Oprichtingskosten	20						20%		
Immateriële vaste activa	21	20%		33% - 20%	33,33%	5%	33,33% - 25%	100% - 50% - 20% - 14,29% - 10% - 5% - 3,33%	6,67%
Materiële vaste activa									
Terreinen	22	Geen afschrijvingen	Geen afschrijvingen	Geen afschrijvingen	Geen afschrijvingen	Geen afschrijvingen	Geen afschrijvingen	Geen afschrijving	Geen afschrijvingen
Gebouwen	22	3%	3,03%	10% - 5%	5% - 2%	3,03%	2,9% - 4%	3%	2% - 3,33% - 5%
Gebouwen 'watergebonden'	22	3%	3,03%	3,33% - 5%	5% - 2%	3,03%	4%	3%	2% - 5%
Gebouwen 'overige investeringen'	22	3%	3,03%	2% - 3,33%	5% - 2%	3,03%	2,9% - 4%	3%	3,33%
Leidingen	23	3%	2% - 3,03%	2,22% - 1,33% - 1,33% - 1,67%	3,03% - 2%	3,03%	3,03%	2%	5%
Installaties, machines en uitrusting	23	4% - 10%	5% - 10%	20% - 33%	20% - 10%	5% - 6,66% - 10%	5% - 10% - 20%	33% - 20% - 10% - 5%	5% - 10% - 15% - 20% - 33,3%
Meubilair en rollend materieel	24	20%	10% - 20% - 25% - 33,33 %	10% - 20%	10% - 5% - 3,03%	10% - 20%	10% - 14% - 20% - 33,33%	33% - 20% - 10%	10% - 20% - 33,3% - 100%
Overige materiële vaste activa	26	10%			20% - 3,03%				20% - 33,33%
Watermeter	23	10%			10%	10%		10%	
Aansluiting	23	5%		3,33%	5%	10%	5%	5%	

Bron: VMM Waterbank

Enkele vaststellingen:

- De gehanteerde afschrijvingstermijnen verschillen van maatschappij tot maatschappij. Alle maatschappijen passen evenwel het systeem van lineaire afschrijvingen toe.
- De afschrijvingsregels van De Watergroep zijn het meest in detail uitgewerkt.
- Een aantal watermaatschappijen hebben de laatste jaren hun waarderingsregels aangepast of herwaarderings van het vast actief uitgevoerd.
- Het al dan niet activeren van bepaalde werken (vervanging leidingen, huisaansluitingen,...) verschilt van maatschappij tot maatschappij.
- Er zijn ook nog andere boekhoudkundige verschillen vast te stellen. Zo hangt het van maatschappij tot maatschappij af hoe bepaald wordt welke uitgaven als kosten of als investering geboekt worden. Criteria die daarbij gehanteerd worden zijn onder meer de kostprijs (onder of boven een vastgelegde drempelwaarde), de lengte van de te vervangen leiding, de dringendheid van de interventie of de aanleiding voor de werken (het vervangen of uitbreiden van het netwerk (IWVA)).

Aquaduct

De watermaatschappijen AWW en De Watergroep beschikken over een reservecapaciteit in belangrijke winningen (respectievelijk Walem en Kluizen). De maatschappij TMVW, en in bepaalde gebieden ook De Watergroep, is verplicht om water aan te kopen en wil deze aankoopkost verlagen en ook de leveringszekerheid verhogen. Deze drie maatschappijen besloten daarom samen te werken enerzijds voor de bouw van een ringleidingstructuur die grote productiecentra doorheen Vlaanderen verbindt en anderzijds voor de uitbreiding van de bestaande productiecentra. De goedkopere aankoop/productie van drinkwater zou moeten zorgen voor autofinanciering van het project 'AQUADUCT I', dat tevens een bijdrage kan leveren tot een meer autonome bevoorrading. In 2013 werden de eerste leidingen in het kader van 'AQUADUCT I' aangelegd.

Benchmark 'Asset Management'

In overleg met de WaterRegulator beslisten de watermaatschappijen en AquaFlanders benchmarks op te zetten voor een aantal voor de bedrijfsvoering relevante processen met verbeterpotentieel. Door middel van deze procesvergelijkingen wil de WaterRegulator de watermaatschappijen stimuleren hun processen te evalueren en te verbeteren. Het proces 'Asset Management' (= beheer van bedrijfsmiddelen) werd geselecteerd als één van de te vergelijken bedrijfsprocessen.

In 2013 werd binnen AquaFlanders reeds een ad hoc werkgroep opgericht waarbinnen informatie over leeftijd en samenstelling van het leidingnet werd verzameld. Dit initiatief vormde een eerste stap in de uitwisseling van gegevens over dit onderwerp. Hieruit blijkt net zoals in de vorige versie van dit rapport aangehaald, dat op middellange termijn verhoogde investeringen nodig zullen zijn om het leidingennet in goede staat te houden. In de loop van 2014 zou de benchmark 'Asset management' worden aangevat.

Er zijn, zoals ook in dit rapport aangehaald, grote verschillen vast te stellen tussen de maatschappijen in het 'beheer' van hun infrastructuur. Er zullen voor wat 'Asset Management' betreft prestatie-indicatoren ontwikkeld worden om de verschillen nauwkeuriger in kaart te brengen. De vergelijking van het 'Asset Management' omvat twee luiken. Enerzijds is er het administratief beheer van de activa inclusief boekingen en afschrijvingen. Anderzijds is er de vertaling van administratieve indicatoren naar operationele indicatoren om te zorgen voor een optimale vernieuwing en herstelling van activa, zodat een goede werking van het bedrijf verzekerd wordt.

Ingevoerde operationele openbare dienstverplichtingen en de link met investeringen

Op 8 november 2013 heeft de Vlaamse Regering het uitvoeringsbesluit goedgekeurd dat het wettelijk kader voor de productie en de verdeling van drinkwater actualiseert om de kwaliteit van het drinkwater ook in de toekomst op een hoog peil te houden. Deze operationele openbare dienstverplichtingen stellen nadere eisen aan de levering van drinkwater. Het betreffen vooral voorschriften om de kwaliteit van het geleverde drinkwater te garanderen. De nieuwe regelgeving vraagt de watermaatschappijen naar een integrale strategie om het risico van bron tot kraan te beheren en om steeds alert te blijven voor nieuwe risico's en hierop gepast preventief te reageren. De watermaatschappijen krijgen onder meer de opdracht om leverings- en langetermijnvoorzieningsplannen op te maken. Bovendien worden ook de risico's op korte termijn ingedekt. Om paraat te zijn bij calamiteiten moeten watermaatschappijen over een actueel interventieplan beschikken en een alternatieve waterbevoorrading organiseren.

Vervangingsprogramma loden leidingen

De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) ontwikkelde in samenwerking met het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid (VAZG) en de Vlaamse drinkwatermaatschappijen het actieplan 'Loodpreventie in drinkwater'. Dit actieplan omvat 11 belangrijke en haalbare acties die zowel zorgen voor een opvolging van het vervangen van de bestaande loden leidingen en aftakkingen in het openbaar waterdistributienetwerk, als voor een actieve en gerichte sensibilisatie van de burger over de eigen blootstelling aan lood.

Rapportering over actie 1 – Opmaken van een vervangingsprogramma voor loden leidingen in het waterdistributienetwerk van de drinkwatermaatschappijen en jaarlijks doorgeven van de stand van zaken – geeft weer hoeveel loden aansluitingen vervangen werden. De inschatting van de kostprijs van deze vervangingen bedraagt € 33.562.653 voor het jaar 2012. Voor het jaar 2011 bedroeg dit cijfer € 31.278.908, € 17.050.761 voor het jaar 2010 en € 11.333.594 voor het jaar 2009. De vervangingsinvesteringen werden de voorbije jaren opgetrokken in functie van de deadline voor de vervangingen eind 2013. Voor 2013 wordt een even hoog investeringscijfer verwacht, nadien zal dit fors terugvallen. De extra inspanningen ter vervanging van loden leidingen liggen mee aan de basis van de verhoogde investeringsinspanningen van de watermaatschappijen.

Meer informatie betreffende het loodvervangingsprogramma is terug te vinden in het rapport 'Actieplan Loodpreventie in drinkwater - Rapportering over het jaar 2012'.

3 Investerings op het niveau van alle activiteiten van de watermaatschappijen

De neergelegde jaarrekening bevat eveneens nuttige informatie aangaande investeringen. Bijvoorbeeld over de balansstructuur kan enkel een uitspraak gedaan worden op bedrijfsniveau omdat niet alle maatschappijen op balansniveau over opgesplitste gegevens voor de verschillende activiteiten beschikken.

Onderstaande tabellen en figuren bevatten informatie over investeringen van de watermaatschappijen op bedrijfsniveau, voor alle activiteiten, en dus niet specifiek voor hun wateractiviteit. Dit gebeurt op basis van gegevens die beschikbaar zijn in de jaarrekening. In deze analyse zijn de gegevens van de in Vlaanderen actieve watermaatschappijen met een publiek beschikbare jaarrekening voor de periode 2008-2012 opgenomen. Voor VIVAQUA zijn ook cijfers voor de activiteiten buiten Vlaanderen opgenomen.

3.1 Evoluties op de actiefzijde van de balans

In tabel 13 wordt de evolutie van de investeringsbedragen voor materiële vaste activa die actief in gebruik genomen worden tijdens het boekjaar weergegeven. Voor het bepalen van de in de loop van het jaar in actief gebruik genomen investeringen wordt de som gemaakt van de 'aanschaffingen, met inbegrip van de geproduceerde vaste activa' en de 'overboekingen van een post naar een andere' voor de materiële vaste activa met uitzondering van de activa in aanbouw. Concreet betreft het waarden voor terreinen en gebouwen; installaties, machines en uitrusting; meubilair en rollend materieel; leasing en soortgelijke rechten en overige materiële vaste activa (codes 22 t.e.m. rek 26).ⁱⁱⁱ

Tabel 13 Evolutie actief in gebruik genomen investeringen in materieel vast actief (2008–2012)

Watermaatschappij	Code	2008	2009	2010	2011	2012
AWW	*	16.507.428	19.036.805	14.247.472	22.779.028	30.274.892
De Watergroep	*	57.737.884	53.573.424	134.152.288	61.601.081	67.818.772
IWM	*	1.913.519	1.615.878	1.298.263	2.347.387	6.403.895
IWVA	*	1.738.484	1.855.650	5.362.600	4.943.102	3.948.911
IWVB	*	0	0	0	0	0
Pidpa	*	55.356.151	38.913.422	58.980.548	45.330.267	83.694.605
TMVW	*	73.898.151	445.870.033	53.020.642	**135.284.895	243.097.266
VIVAQUA	*	14.990.334	15.861.079	34.513.154	57.568.168	24.759.444
Totaal	*	222.141.951	576.726.291	301.574.967	329.853.928	459.997.785

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

*zie eindnoot

** Voor TMVW dienen de bedragen voor de investeringen 2011 gerelativeerd te worden. Er werd voor een bedrag van 31.674.169,97 euro aan boekingen gedaan die zowel binnen de aanschaffingen als de overdrachten voorkomen wat leidt tot een vertekend beeld (overschatting) van het vermelde totaalbedrag.

Enkele vaststellingen:

- De actief in gebruik genomen investeringen vertonen van jaar tot jaar sterke schommelingen.
- IWVB beschikt niet over eigen activa.
- De verklaring voor de hoge waarden voor TMVW in 2009 en voor De Watergroep in 2010 ligt vooral in het opstarten en uitbouwen van rioleringsactiviteiten waardoor bijkomende activa op de balans geregistreerd werden. Bij TMVW werd binnen de divisie 'zuivering' bovendien een herwaardering doorgevoerd.
- Bij IWVA is de hoge waarde in 2010 te verklaren door de ingebruikname van een nieuw pompstation en in 2011 door het samenvallen van de oplevering van een aantal grote werven.
- De hogere waarden voor VIVAQUA in 2010 en 2011 zijn te verklaren door de aankoop en renovatie van de nieuwe hoofdzetel.
- Hogere waarden in 2012 bij IWM, Pidpa en TMVW kunnen deels verklaard worden door extra inspanningen ter vervanging van loden aansluitingen.

De horizontale analyse van deze gegevens bevestigt de grote variatie van jaar tot jaar. Voor de meeste maatschappijen wordt, behalve de piek in 2009, o.a. te wijten aan een herwaarderingsoperatie bij TMVW, wel duidelijk een stijgende trend van de actief in gebruik genomen activa waargenomen. Globaal genomen valt de grote stijging tussen 2011 en 2012 op.

Tabel 14 Horizontale analyse actief in gebruik genomen investeringen in materieel vast actief (2008–2012)

Watermaatschappij	Code	2008	2009	2010	2011	2012
AWWV	*	100	115	86	138	183
De Watergroep	*	100	93	232	107	117
IWM	*	100	84	68	123	335
IWVA	*	100	107	308	284	227
IWVB	*	0	0	0	0	0
Pidpa	*	100	70	107	82	151
TMVW	*	100	603	72	183	329
VIVAQUA	*	100	106	230	384	165
Totaal	*	100	260	136	148	207

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

*zie eindnoot

Tabel 15 geeft de evolutie van de activa in aanbouw (rekening 27) weer. Het betreffen de eindbedragen van de activa in aanbouw op de balansdatum van de respectievelijke boekjaren. Dit bedrag bestaat uit de nieuw bijgekomen bedragen voor activa in aanbouw waarvan de overboekingen naar andere rekeningen (omdat de activa in aanbouw gefinaliseerd zijn en dus economisch en operationeel actief) zijn afgetrokken. De voor het boekjaar 2012 vermelde bedragen zullen aanleiding geven tot effectieve ingebruikname van investeringen in 2013 (of later). De activa in aanbouw fluctueren jaar na jaar bij de meeste watermaatschappijen, maar stijgen jaar na jaar bij AWW en De Watergroep.

Tabel 15 Evolutie van de activa in aanbouw (2008–2012)

Watermaatschappij	Code	2008	2009	2010	2011	2012
AWW	27	10.511.249	10.002.062	23.453.743	39.500.852	59.444.859
De Watergroep	27	31.315.021	32.049.297	43.448.260	59.693.835	83.940.109
IWM	27	352.662	177.416	1.074.115	1.023.454	159.961
IWVA	27	3.212.536	4.045.060	1.690.511	1.786.326	1.528.549
IWVB	27	0	0	0	0	0
Pidpa	27	13.146.540	17.544.333	21.389.028	36.185.026	36.477.358
TMVW	27	74.737.008	77.030.207	117.587.058	163.617.827	89.932.097
VIVAQUA	27	26.455.237	26.613.726	60.823.293	31.061.672	27.142.025
Totaal	27	159.730.253	167.462.101	269.466.008	332.868.992	298.624.958

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

In vergelijking met de voorgaande jaren vallen in 2012 de lage waarden voor IWM en voor TMVW op. Tabel 16 toont de evolutie van de balansbedragen voor het materieel vast actief zonder activa in aanbouw; de rekeningen 22 t.e.m. 26 (terreinen en gebouwen; installaties, machines en uitrusting; meubilair en rollend materieel; leasing en soortgelijke rechten en overige materiële vaste activa) voor de verschillende maatschappijen. De algemene stijgende trend kan hier ook opgemerkt worden, al is deze logischerwijze afgevlakt aangezien de nieuw in gebruik genomen investeringen slechts een beperkt deel uitmaken van de totaalbedragen op de balans.

Tabel 16 Evolutie van de balansbedragen materieel vast actief (2008–2012)

Watermaatschappij	Code	2008	2009	2010	2011	2012
AWW	22/26	150.707.128	150.532.917	154.480.928	157.802.307	163.778.195
De Watergroep	22/26	1.219.450.322	1.221.829.766	1.304.902.090	1.315.710.103	1.572.131.931
IWM	22/26	28.102.774	26.970.092	25.501.253	25.059.199	27.911.251
IWVA	22/26	19.892.082	20.159.422	23.668.742	26.639.888	28.572.631
IWVB	22/26	0	0	0	0	0
Pidpa	22/26	215.256.250	218.581.929	235.661.476	249.920.874	292.556.181
TMVW	22/26	538.871.348	957.019.718	978.123.963	1.050.163.903	1.254.367.705
VIVAQUA	22/26	431.460.210	428.514.491	439.528.231	489.033.865	499.486.599
Totaal	22/26	2.603.740.114	3.023.608.335	3.161.866.683	3.314.330.139	3.838.804.493

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

In de horizontale analyse valt de meer dan verdubbeling van het balansbedrag voor materieel vast actief bij TMVW in de periode 2008-2012 op. IWM is de enige maatschappij waarvoor geen stijgende trend vast te stellen is.

Tabel 17 Horizontale analyse van de balansbedragen materieel vast actief (2008–2012)

Watermaatschappij	Code	2008	2009	2010	2011	2012
AWW	22/26	100	100	103	105	109
De Watergroep	22/26	100	100	107	108	129
IWM	22/26	100	96	91	89	99
IWVA	22/26	100	101	119	134	144
IWVB	22/26	0	0	0	0	0
Pidpa	22/26	100	102	109	116	136
TMVW	22/26	100	178	182	195	233
VIVAQUA	22/26	100	99	102	113	116
Totaal	22/26	100	116	121	127	147

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

Het procentueel aandeel van de balansbedragen van het materieel vast actief (opnieuw zonder vaste activa in aanbouw) in de totale balanswaarde wordt hieronder weergegeven. Deze maken in 2012 bijna 72% uit van de totale balanswaarde. Rekening houdende met de activa in aanbouw bedraagt dit cijfer voor de sector in 2012 zelfs 78 %. Dit duidt op het kapitaalintensieve karakter van de activiteiten van de watermaatschappijen.

Tabel 18 Procentueel aandeel van materieel vast actief in het balanstotaal (2008–2012)

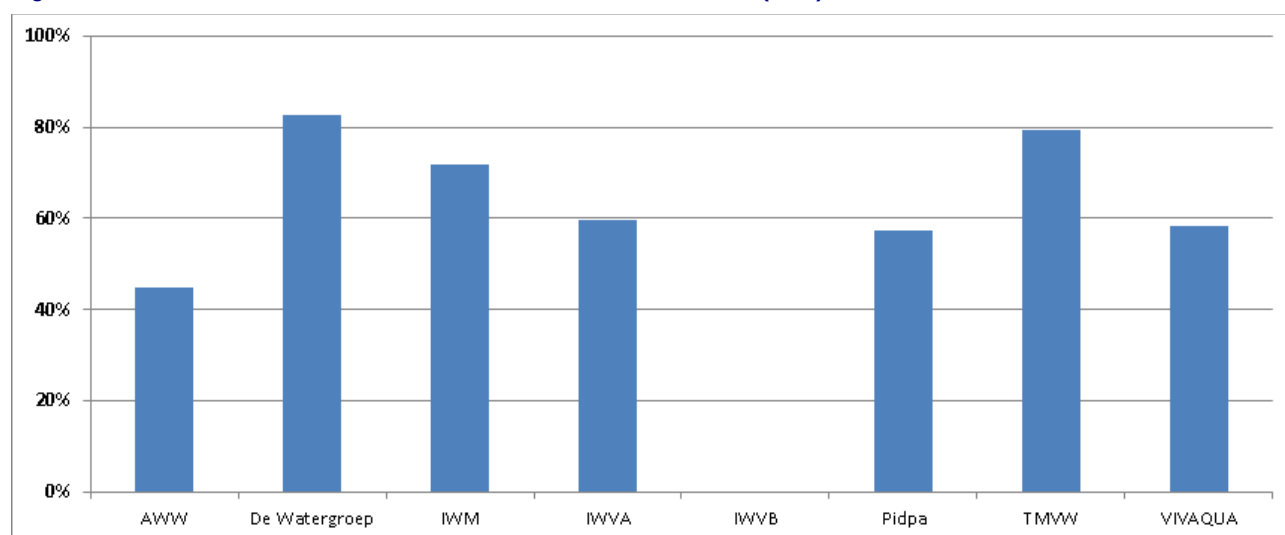
Watermaatschappij	Code	2008	2009	2010	2011	2012
AWW	*	53,8%	59,5%	53,8%	49,4%	44,7%
De Watergroep	*	81,6%	89,7%	88,6%	85,8%	82,7%
IWM	*	69,2%	72,8%	70,5%	72,0%	71,9%
IWVA	*	46,9%	50,2%	58,6%	62,7%	59,7%
IWVB	*	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Pidpa	*	53,6%	57,3%	58,3%	58,3%	57,5%
TMVW	*	65,8%	79,0%	75,5%	73,9%	79,2%
VIVAQUA	*	39,8%	52,3%	51,7%	57,3%	58,2%
Totaal	*	62,0%	73,2%	71,6%	71,1%	71,9%

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

* balansbedragen materieel vast actief (rek 22 t.e.m. rek 26) / balanstotaal (rek 20/58)

Voor het jaar 2012 worden deze verhoudingen hierna grafisch voorgesteld. Bij De Watergroep is het aandeel van de materiële vaste activa in het balanstotaal het grootst. Dit kan allicht verklaard worden door de lange afschrijvingstermijnen (tot 75 jaar) die door De Watergroep gehanteerd worden. De langere afschrijvingstermijnen zorgen er immers voor dat investeringen langer op de balans staan.

Figuur 6 Procentueel aandeel van materieel vast actief in het balanstotaal (2012)

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

De horizontale evolutie van de afschrijvingen toont dezelfde stijgende tendens, al bevatten de achterliggende cijfers ook afschrijvingen en waardeverminderingen van andere dan materiële vaste activa. De watermaatschappijen hebben over de periode 2008-2012 gaandeweg meer geïnvesteerd en bijgevolg steeg ook het bedrag van de afschrijvingen. De lage waarde voor AWW in 2010 is te verklaren door een gewijzigde boekingswijze voor de afschrijvingen van rioleringen.

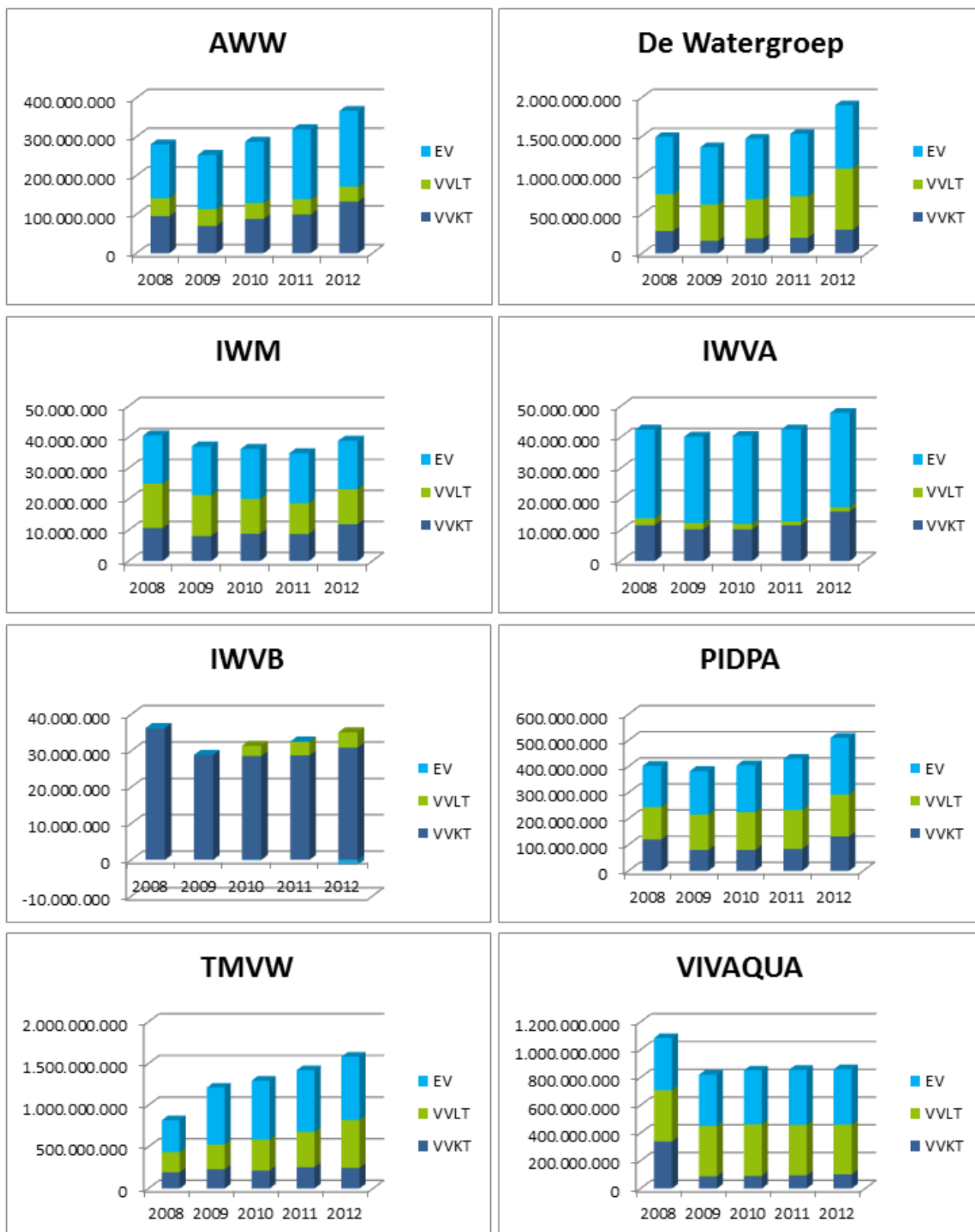
Tabel 19 Horizontale analyse afschrijvingen en waardeverminderingen (2008–2012)

Watermaatschappij	Code	2008	2009	2010	2011	2012
AWW	630	100	110	62	104	144
De Watergroep	630	100	104	113	116	116
IWM	630	100	99	99	102	114
IWVA	630	100	106	123	133	135
IWVB	630	0	0	0	0	0
Pidpa	630	100	99	99	107	126
TMVW	630	100	150	160	183	221
VIVAQUA	630	100	103	156	157	171
Totaal	630	100	111	116	128	146

Bron: Nationale Bank Balanscentrale, VMM Waterbank

3.2 Evoluties op de passiefzijde van de balans

Figuur 7 Verticale analyse eigen vermogen (EV), vreemd vermogen lange en korte termijn (VVLТ) (VVKТ) (2008–2012)

Bron: Nationale Bank Balanscentrale

Bij De Watergroep maken de bedragen voor voorzieningen en uitgestelde belastingen tijdens de besproken jaren steeds +/- 70% uit van het totale VVLТ.

Figuur 7 geeft de evolutie van de passiefzijde van de balans voor de verschillende watermaatschappijen weer. Hierbij wordt weergegeven in hoeverre de maatschappijen zich vooral met EV (Eigen Vermogen), VVLT (Vreemd Vermogen op Lange Termijn) of VVKT (Vreemd Vermogen op Korte Termijn) financieren^{iv}. Dat de financieringswijze sterk verschilt tussen de maatschappijen blijkt duidelijk uit de figuur. Hierbij dient opgemerkt dat voorzichtigheid bij de analyse van deze cijfers geboden is.

Enkele vaststellingen:

- IWVA doet geen beroep doet op vreemd vermogen op lange termijn (cf. eerdere opmerking, de opgenomen bedragen voor VVLT zijn bedragen voor voorzieningen en uitgestelde belastingen).
- De problematische situatie van IWVB, met een negatief eigen vermogen blijkt duidelijk in de figuur.
- Bij TMVW valt de sterke aangroei van het eigen vermogen in 2009 op, hoofdzakelijk te verklaren door de toetreding van vennoten in en een herwaardering binnen de divisie zuivering. Voor de overige watermaatschappijen blijft het eigen vermogen doorheen de jaren in dezelfde grootte orde liggen, al is toch in het algemeen toch een licht stijgende trend vast te stellen.
- Bij VIVAQUA valt de uitzonderlijk hoge waarde voor VVKT in 2008 op in vergelijking met de volgende jaren. Deze valt te verklaren door de tijdelijke opbouw van een schuld ten opzichte van een nieuwe 'pensioenformule in oprichting'.

4 Besluit

Met dit tweede rapport over investeringen door de watermaatschappijen in publieke watervoorziening brengt de WaterRegulator verder transparantie over dit onderwerp. De omvang van de investeringen in waterinfrastructuur is immers een belangrijk aandachtspunt in de regulering van de watermaatschappijen. Onderinvesteren in de vorm van te lage investeringen of uitgestelde investeringen resulteert in risico's voor de kwaliteit van het product (drinkwater) en van de infrastructuur. Overinvestering of vervangingsinvesteringen vervroegen is nadelig voor de efficiëntie van de watermaatschappijen, wat kan leiden tot te hoge tarieven voor de eindgebruikers.

Uit de beschikbare cijfers kon vorig jaar reeds gesteld worden dat de investeringen voor watervoorziening door de watermaatschappijen toenemen. Deze stijgende trend wordt dit jaar bevestigd. In totaal werden in 2012 voor bijna € 200.000.000 investeringen in publieke watervoorziening in gebruik genomen. Dit is een toename met 25% in vergelijking met 2011.

Voor wat betreft de staat van het net is nog weinig cijfermateriaal voor handen. Zo kunnen nog geen duidelijke uitspraken over lekverbruik en leidingbreuken gedaan worden. De leeftijd en de samenstelling van het net is wel grotendeels gekend. Het grootste deel van het leidingnet in Vlaanderen, bijna 45%, werd aangelegd tussen 1960 en 1980. Bijna de helft van de leidingen is vervaardigd uit kunststof, een derde op basis van beton en een vijfde op basis van metaal.

Verwacht wordt dat er de komende jaren toenemende investeringen in het leidingnet en in de bijhorende infrastructuur nodig zullen zijn. Onder meer de recent ingevoerde operationele openbare dienstverplichtingen en de procesbenchmarks 'niet geregistreerd verbruik' en 'asset management' moeten bijdragen tot een verhoogd inzicht en een efficiënte planning en financiering van de investeringen in publieke watervoorziening.

Definitielijst

- **Wateractiviteit** = het geheel aan activiteiten ten behoeve van de productie en levering van water (reinwater en ander water) aan abonnees en afnemers;
- **Saneringsactiviteit** = het geheel aan activiteiten ten behoeve van de gemeentelijke en bovengemeentelijke saneringsverplichting;
- **Andere activiteiten** = alle andere activiteiten die door de exploitant uitgevoerd worden
- **Totale activiteit** = som van alle activiteiten die door de exploitant uitgevoerd worden (= som wateractiviteit, saneringsactiviteit en andere activiteiten);

- **Ruwwater** = water voor productie (dat verder in de cyclus omgezet wordt in rein water of ander water);
- **Reinwater** (= drinkwater) = water dat voldoet aan de eisen gesteld aan water voor menselijke consumptie = al het water dat onbehandeld of na behandeling bestemd is voor drinken, koken, voedselbereiding of andere huishoudelijke doeleinden, ongeacht de herkomst en ongeacht of het water wordt geleverd via een waterdistributienetwerk of via een private waterwinning, uit een tankschip of tankauto, of in flessen of verpakkingen, met uitzondering van :
 - a) natuurlijk mineraalwater dat dusdanig is erkend overeenkomstig het koninklijk besluit van 8 februari 1999 betreffende natuurlijk mineraalwater en bronwater;
 - b) water dat een geneesmiddel is.";
- **Ander water** = tweedecircuitwater en al het water dat aangewend wordt voor huishoudelijke, agrarische of industriële toepassingen, ongeacht de herkomst van dat water maar dat geen reinwater is;

- **Abonnee** = elke natuurlijke of rechtspersoon die een recht heeft ten aanzien van een onroerend goed, dat aangesloten is op een openbaar waterdistributienetwerk en aan wie de exploitant van een openbaar waterdistributienetwerk via dit waterdistributienetwerk reinwater levert;
- **Afnemer** = elke klant die geen abonnee is en aan wie de exploitant van een openbaar waterdistributienetwerk water levert (huishoudelijke afnemers bestaan in Vlaanderen niet (cf. vergadering 21/03/2011))

- **Investeringsleidingen** = enkel investeringsuitgaven aangaande leidingen;
- **Investeringsinstallaties** = investeringen die uitgevoerd werden aan alle installaties die rechtstreeks met de productie en levering van water te maken hebben, maar die geen leidingen zijn;
- **Overige investeringen** voor de wateractiviteit = investeringen die niet rechtstreeks verband houden met de productie en levering van water, maar die wel toegewezen zijn aan de wateractiviteit;

- **Omzet uit waterverkoop** = omzet uit de verkoop van water (reinwater, ruwwater en ander water)

Eindnoten

ⁱ Concreet werden onderstaande codes uit de toelichting van de jaarrekening opgenomen voor het weergeven van actief in gebruik genomen activa:

1.2.1. Terreinen en gebouwen: VOL 5.3.1. code 8161 + code 8181

1.2.2. Installaties, machines en uitrusting: VOL 5.3.2. code 8162 + code 8182

1.2.3. Meubilair en rollend materieel: VOL 5.3.3. code 8163 + code 8183

1.2.4. Leasing en soortgelijke rechten: VOL 5.3.4. code 8164 + code 8184

1.2.5. Overige materiele vaste activa: VOL 5.3.5. code 8165 + code 8185.

Bedragen op code 817X "overdrachten en buitengebruikstellingen" werden niet in rekening gebracht.

ⁱⁱ Bronnen:

- Protos en Vlaams Partnerschap Water en Ontwikkeling, 'Drinkwatervoorziening in Vlaanderen vanaf 1800 tot heden – 2006'
- AquaFlanders, Strategisch Plan SVW – 2008

ⁱⁱⁱ Concreet werden onderstaande codes uit de toelichting van de jaarrekening opgenomen voor het weergeven van actief in gebruik genomen activa:

1.2.1. Terreinen en gebouwen: VOL 5.3.1. code 8161 + code 8181

1.2.2. Installaties, machines en uitrusting: VOL 5.3.2. code 8162 + code 8182

1.2.3. Meubilair en rollend materieel: VOL 5.3.3. code 8163 + code 8183

1.2.4. Leasing en soortgelijke rechten: VOL 5.3.4. code 8164 + code 8184

1.2.5. Overige materiele vaste activa: VOL 5.3.5. code 8165 + code 8185.

Bedragen op code 817X "overdrachten en buitengebruikstellingen" werden niet in rekening gebracht.

^{iv} De passiefzijde van de balans werd als volgt onderverdeeld:

Het Eigen Vermogen (codes 10, 11, 12, 13, 14 en 15 in de jaarrekening)

Het VVLT bestaat uit:

- Voorzieningen en uitgestelde belastingen (code 16 in de jaarrekening)

- Schulden op meer dan één jaar (code 17 in de jaarrekening)

Het VVKT bestaat uit:

- Schulden op ten hoogste één jaar (codes 42, 43, 44, 45, 46, 47 en 48 in de jaarrekening)

- Overlopende rekeningen (codes 492 en 493 in de jaarrekening)

